

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ БЕРЛІНУ

1.1. Історія створення міста

Берлін, столиця Німеччини, є дуже важливим політичним і культурним центром Європи. Він має довгу і цікаву історію. Він був заснований у 13 столітті і протягом своєї історії пережив багато змін і перетворень. Берлін має багату історію, яка сягає середньовічних часів. Його виникнення пов'язане з формуванням поселень на берегах річки Шпрее, яка була важливим торговельним шляхом у середньовічній Центральній Європі.

Назва "Берлін" походить від слов'янського слова "берл", що означає "болото" або "болото", вказуючи на його болотисте оточення. У цей період місто належало слов'янській принцесі Ютті, але його стратегічне розташування на перехресті торговельних шляхів зробило його привабливим для торговців і ремісників.

У 15 столітті Берлін став столицею маркграфства Бранденбург, що визначило його майбутній статус столиці. Ця зміна відкрила шлях для подальшого розвитку. У цей період місто активно зростало як торговельний і промисловий центр. Ремесло і торгівля процвітали, що призвело до економічного зростання і процвітання. У цей період відбувалося активне будівництво оборонних споруд та культурний розвиток. У 17 столітті Берлін значно виріс під час правління Фрідріха I, відомого як Великий обранець. Він обрав Берлін своєю резиденцією і розпочав великі будівельні плани, щоб перетворити місто на величезний культурний та архітектурний центр. Під час його правління були побудовані палаци, парки, церкви і музеї, що свідчили про його велич і вплив на місто.

За Фрідріха II Великого, який правив у 18 столітті, Берлін став визначним центром Європи. Він всіляко підтримував науку, мистецтво і культуру, що призвело до створення в місті багатьох відомих академій, бібліотек і

мистецьких інституцій. Берлін також став важливим політичним центром, де укладалися союзи і процвітала дипломатія. У цей час у Берліні відбулися значні архітектурні та культурні зміни. Чудові будівлі, спроектовані такими відомими архітекторами, як Андреа Палладіо та Карл Фрідріх Шинкель, надали місту вигляду грандіозного культурного центру. Літературні та мистецькі рухи також процвітали в цей період, що призвело до створення багатьох відомих творів.

У 19 столітті Берлін пережив значний промисловий розквіт. Залізничний та водний транспорт сприяли швидкому розвитку промисловості й торгівлі. Місто стало важливим центром текстильної, машинобудівної й хімічної галузей, а також головним виробником пива й цукру. У цей час Берлін зростати як територіально, так і по кількості населення. Тут будувалися нові промислові та житлові райони, а також багато громадських будівель, такі як театри, музеї й ратуши.

Визначні архітектори, такі як Карл Фрідріх, Адам Синькел активно працювали над проектами нових будівель, що надали місту унікальне архітектурне обличчя. 19 сторіччя було також періодом культурного прогресу для Берліну.

Мегаполіс став центром, музичного та філософського життя. Тут з'явилися такі видатні люди – Георг Вільгельм, Фредерих Гегель та Йоганн Вольфганг. Культурне і інтелектуальне оточення сприяло появі концепцій національного відродження та формуванню німецької національної самобутності.

1.2. Події та життя міста у часи другої світової війни

Друга світова війна змінила обличчя не лише Європи, але й кожного її міста, серед яких Берлін.

Як столиця Німеччини, Берлін відчував усі віхи цієї трагічної історичної епохи. У цьому розділі буде детально розглянуто події та життя Берліну під час Другої світової війни, вплив на місто та його жителів. На початок війни Берлін

активно готувався до можливого конфлікту. Тут проходили величезні військові паради, будували оборонні споруди та добудовували засоби оборони. Часто сам Гітлер виступав перед натовпом, мобілізувавши маси та посиляючи патріотичні заклики.

У 1940 році був період першої фази Другої світової війни, коли Берлін переживав напружений період військових дій та політичних змін. У тлі успіхів у військових операціях Німеччини у Польщі та Франції, місто відчувало себе майже невразливим перед союзниками. Протягом 1940 року Берлін зазнав періодичні бомбардування з боку британської та американської авіації. Ці напади, хоч і були обмеженими, вже почали приносити руйнування та страх серед місцевого населення.

Незважаючи на військові дії, Берлін продовжував функціонувати як адміністративний, економічний та культурний центр. Життя міста тривало, хоч і з деякими обмеженнями та регулюваннями через воєнний стан.

У 1941 році Берлін готувався до початку операції «Барбаросса», німецької військової кампанії проти Радянського Союзу. Велика частина населення була мобілізована до військової служби, а місто готувалося до масштабного військового конфлікту. У червні цього ж року для Берліна та Німеччини загалом наступила нова фаза війни — операція «Барбаросса» — почалася зі зривом пакту Молотова-Ріббентропа та нападом на СРСР.

Берлін став важливим центром для планування і контролю даної операції. Протягом 1941-1943 років Берлін переживав тяжкі часи через наступ Радянської Армії на Східному фронті. У цей період війни Берлін жив під тоталітарним режимом нацистської Німеччини. Режим Гітлера диктував життя міста, призводячи до репресій, обмежень та насильства проти непокірних.

У 1943 році Берлін продовжував переживати тяжкі часи війни. Після поразки під Сталінградом у січні 1943 року, нацистський режим став стикатися з реальністю поразок та відступів. Наслідком цього були серії повітряних нальотів союзників на місто, що призвели до великих руйнувань і втрат серед цивільного населення.

1943-го до британських бомбардувань Берліна приєдналася авіація США, наступного року — французи. До кінця війни західні союзники скинули на столицю Німеччини 68 500 тонн вибухівки. Ще 40 000 тонн бомб та снарядів у ході штурму випустила містом Червона армія.

Рисунок 1 – Фото Берліна, 1943 р. (фотограф В. Фамінського)

Палаци, музеї, храми, пам'ятники історії та культури знищувалися поряд із житловими будинками, урядовими будівлями та військовими об'єктами. І все ж найстрашніші фотографії післявоєнного Берліна зроблено в його центрі: там було зруйновано 80% будівель. Підрахунок по всіх районах дає 33% менше, ніж в інших великих німецьких містах. Бон був зруйнований на 83%, Ганновер - 60%, Франкфурт - 52%, Мюнхен - 42%.

Столицю берегли велика площа, віддалення від ворожих аеродромів та потужна система протиповітряної оборони.

Рисунок 2 – Фото розбомбленого Берліну, 1943 р. (фотограф В. Фамінського)

З кінця 1944 року і впродовж 1945 року, місто вступило у період важких військових битв. Східний фронт наближався до Берліна, і битва за місто стала неминучою. Німецькі війська оборонялись з усієї сили, але радянська армія під командуванням Маршала Жуков поступово оточувала і проривала оборонні лінії міста.

Стратегічні бомбардування не досягли бажаних результатів. З огляду на величезні втрати — всього над Європою західні союзники втратили 33 700

літаків і 160 000 льотчиків — деякі історики говорять про провал повітряної кампанії.

Німецька промисловість серйозно постраждала, однак випуск військової продукції зростав у Німеччині до другої половини 1944 року.

Рисунок 3 – Фото німців, 1944 р. (фотограф В. Фамінського)

До війни у Берліні та передмістях жили 4 700 000 осіб.

1943 року німецький уряд вирішив евакуювати подалі від бомбардувань людей, не задіяних в економіці та державному управлінні. Жінки, діти та старі були вивезені з Берліна до сільської місцевості. Багато хто з них таємно повертався додому, а незабаром місто затопили біженці зі Східної Німеччини. Населення міста виросло — і знову впало, коли з наближенням Червоної армії люди бігли на захід.

До травня, коли фашистська Німеччина капітулювала, у столиці залишалося 1 700 000 людей. Головною проблемою радянської влади стало порятунок городян від голодної смерті.

У травні було введено 5-рівневу карткову систему. Найбільше їжі отримували вчені та артисти, найменше — старі та домогосподарки. Їхні картки називалися Friedhofskarte, «квиток на цвинтарі». У цей час середній берлінець важив на 6-9 кілограмів нижче за норму.

Рисунок 4 – Фото німецької жінки, 1943 р. (фотонраф В. Фамінського)

В 1945 році, наприкінці січня, радянські війська розпочали масштабну наступальну операцію на Берлін. Відкриття Східного фронту в результаті успішної операції Вісла-Одра встановило радянську армію на порозі столиці Німеччини. У березні цього ж року війська 1-го Білоруського і 1-го Українського фронтів вийшли на рубіж річок Одер і Нейсе, за 60 км від Берліну. В той же час англо-американські війська завершили ліквідацію рурського угруповання німецьких військ і передовими частинами вийшли до Ельби. На цьому рубежі мала проходити межа радянської зони окупації згідно з домовленостями, досягнутими главами СРСР, США і Великобританії восени 1944 року. Для того, щоб з'єднатися з військами супротивника радянським військам слід було провести операцію по розгрому німецьких військ на берлінському напрямку.

16 квітня почалася потужна 25-хвилинна артилерійська підготовка. Після переходу в атаку вогонь артилерії був перенесений всередину німецької оборони, а на ділянках прориву були включені 143 зенітних прожектора. Їх сліпуче світло приголомшувало супротивника і в той же час освітлювало дорогу наступаючим підрозділам. По всьому фронту розгорілися напружені бої. Лише 19 квітня вдалось прорвати третій ешелон оборони, і війська отримали

можливість розвивати наступ на Берлін.

26 квітня розпочався штурм Берліна — бої в місті не припинялися ні вдень, ні вночі. Вранці 1 травня над рейхстагом було піднято прапор штурмової 150-ї стрілецької дивізії, проте бій за рейхстаг тривав до ночі на 2 травня, коли німецький офіцер-парламентер від імені командувача обороною Берліна генерала Вейдлінга повідомив про готовність берлінського гарнізону припинити опір.

О 6-й ранку 2 травня Вейдлінг в супроводі трьох німецьких генералів перейшов лінію фронту і здався в полон. Через годину він написав наказ про беззастережну капітуляцію.

1.3. Післявоєнний Берлін

У 1945 році став свідком закінчення Другої світової війни. Після закінчення війни місто пережило масштабне окупаційне управління. Радянська, американська, британська та французька зони окупації були створені для контролю над містами і її перетворення на демократичне і неструктивне місто.

У 1948-1949 роках Берлін переживав важкий період під час Берлінської блокади. Радянський Союз зупинив постачання вантажів до західних секторів міста, щоб змусити Західні сили відмовитися від планів по створенню Західноєвропейської об'єднаної держави. Блокада була знята після 324 днів завдяки американському авіаційному мосту, який забезпечував місто продовольством та ресурсами.

У 1949 році Німецька Федеративна Республіка (ФРН) була створена з західних зон окупації, з центром у Бонні. Тоді ж Східний Берлін став столицею Німецької Демократичної Республіки (НДР), яка була під контролем Радянського Союзу. Це відображало поділ Німеччини та її столиці, який існував протягом багатьох років.

У серпні 1961 року уряд Німецької Демократичної Республіки (НДР)

розпочав будівництво Берлінської стіни, що розділяла Східний та Західний Берлін.

У вересні 1971 року СРСР і Західна Німеччина (ФРН) підписали Осінній пакт, який передбачав підвищення торгових відносин і політичний діалог між двома країнами. Хоча це угода не призвела до безпосереднього подолання поділу Берліна, вона сприяла політичному розм'якшенню відносин між супротивниками.

У 1975 році відбулася підписання Заключної акти Хельсінкі, яка встановила принципи взаємовідносин між країнами Сходу і Заходу, включаючи права людини і зобов'язання забезпечити мир і безпеку в Європі. Це також відкрило двері для культурних та наукових обмінів між Східним та Західним Берліном.

У 1970-1980 роках діяли різні миротворчі організації, такі як Міжнародний Комітет Червоного Хреста, які сприяли гуманітарній допомозі та співпраці між обома частинами міста. Хоча ці спроби не призвели до повного подолання поділу Берліна, вони відіграли певну роль у зменшенні напруженості між двома світами та сприяли політичному діалогу.

З початку 1980-х років Михайло Горбачов став на чолі Радянського Союзу і розпочав програму перебудови (перестройка) та гласності (відкритість). Ці реформи розплавляли політичний тиск у Східному Блоку та сприяли політичному розм'якшенню.

У 1989 році у Східному Берліні та НДР відбулися масові протести проти авторитарного режиму, що підтримувався радянською владою. Тисячі людей вийшли на вулиці, вимагаючи політичних свобод та кінця репресій.

У ніч на 9 листопада 1989 року уряд НДР оголосив, що громадяни мають право вільно перетинати кордон між Східним та Західним Берліном. Тисячі людей негайно вирушили на кордонні пункти, де вони зустрілися з західними силами без будь-яких перешкод. Падіння Берлінської стіни спричинило емоційне об'єднання Німеччини та всієї Європи. Цей історичний момент відкрив нову сторінку в історії Європи і став символом кінця холодної війни та

розділу континенту.

Розділену стіною столицю Німеччини у повоєнні роки відбудовували по-різному - залежно від ідеології, що панувала у східній та західній частині міста.

Тим часом у Східному Берліні продовжили руйнувати залишки після війни. У НДР був закон, що будівлі, які постраждали менш ніж на 40 відсотків, треба відбудовувати. Але там не любили церкви та палаці. Тому Берлінський палац знесли у повітря та отримали велику площу для соціалістичних парадів та демонстрацій.

У Західному Берліні теж були спроби позбутися напівзруйнованих пам'яток, але там все ж таки зважали на волю громадян. Напівзруйновану вежу церкви Кайзера Вільгельма зберегли та зробили меморіальною саме через тиск громадян.

Церква Кайзера Вільгельма стала пам'яткою Західного Берліна і своєрідним антивоєнним монументом. Влада мала намір знести її і побудувати нову будівлю, але отримала 47 тисяч гнівних листів громадян і так церкву зберегла.

Обурених громадян соціалістичної НДР зупиняли радянські танки. На повстання наважилися робітники, яких фактично змушували працювати безплатно. У червні 1953 року протест переріс у масштабні заворушення.

Повстання були не тільки у Східному Берліні, а й у багатьох містах радянської окупації. Влада Берліна попросила росіян розібратися, ті вїхали на танках і стріляли в натовп. Тільки в Берліні загинули 14 людей.

Центр Східного Берліна – Александерплатц та телевежу – також відбудували з огляду на Москву.

Берлінська ратуша стала винятком – досі видно, як цей будинок ретельно реставрували, буквально камінчик за камінчиком.

Через 77 років після війни та 33 роки після падіння стіни Берлін продовжує відновлюватися. Виникає зовсім нове місто з численними згадками про велику війну та поділ між двома ідеологіями.

Берлін став «столицею біженців» у перші роки після Другої світової війни. Ветерани війни, що повернулися, звільнені військовополонені, ті, хто вижив під час Голокосту, колишні учасники підневільних робіт та інші переміщені особи спочатку були змушені терпіти перебування у тимчасово створених таборах, про які сьогодні в місті мало що нагадує.

З моменту закриття німецько-німецького кордону в 1952 році дедалі більше людей з НДР шукали захисту на «Острові Свободи», як стилізували Західний Берлін під час Холодної війни. Щоб впоратися зі зростаючим напливом біженців, того ж року на південній околиці міста розпочалося будівництво сучасного житлового масиву, який мав лише тимчасово служити центром екстреного прийому в Марієнфельде.

Після бомбардувань з повітря і вуличних боїв наприкінці війни, центр Берліна був зруйнований приблизно на 80%. І в 1945 місто поділили на 4 зони, якими опікувалися США, Франція, Британія та СРСР. Однак узагальнено можна виділити дві частини міста: під західним впливом і радянським. Це відбилося і на їх відбудові.

У західній частині Берліна архітектори прагнули повністю порвати з монументалізмом гітлерівської Німеччини та спроектувати нові зелені райони, щоб люди могли вільно себе почувати. Це мало бути символом того, що нацистський режим закінчився.

Одні архітектори бачили Берлін із сучасними дорогами та естакадами, однак віддавали шану і традиційним для міста архітектурним формам. Інші, як-от Ганс Шарун та Вілс Еберт, хотіли створити план міста без будь-яких ліній та осей, які раніше сходилися до центру. Вони відкидали їх настільки, що площі та історичний центр взагалі не мали зв'язків. Окрім того, були новаторські на той час пропозиції – будувати торговельні центри та хмарочоси. Треті дослідники, французькі, хотіли побудувати хмарочоси й декілька центральних проспектів, однак ідею відкинули через схожість із радянськими та гітлерівськими підходами.

У східній частині, яка мала сильний вплив ідей СРСР, відбудова мала здійснюватися монументально. Тут планували зводити мультифункціональні зони, широкі бульвари та великі площі, на яких можна проводити військові паради.

Рисунок 5 – Фото Східного і Західного Берліну

Попри боротьбу політичних груп, у 50-х роках архітектори та містобудівники різних зон ще продовжували діалог. Вони створили план, за яким у майбутньому вулиці мали б поєднатися і створити один архітектурний ландшафт. Але це було до побудови Берлінської стіни, коли стало зрозуміло, що ніякого об'єднання не буде.

Змагання творців передбачало пошук ідей, як виразити різні політичні погляди в архітектурі, якою буде міська естетика. Але зрештою це все призвело до появи схожих за типом будівель в обох частинах Берліна. Адже будувати треба було швидко й багато, щоб забезпечити потребу в житлі. Згодом побудова таких однотипних будинків стала нормою міського планування.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА ПЕРВА МІЖ ЛЮДМИ

2.1. Соціокультурна зумовленість суспільного ієрархії м.Берлін

На становлення населення м. Берлін вплинуло багато факторів, та майже всі вони зв'язані з будівництвом стіни.

Існує кілька причин виникнення стіни. Основна причина пов'язана з економікою: дуже багато східнонімецьких німців, здобувши висококваліфіковану освіту на території НДР, переходили вулицю і опинялися у ФРН. Тобто переходили вулицю — потрапляли до Західного Берліна, а вже із Західного Берліна вирушали на територію ФРН.

У період з 1949 по 1961 рік, коли не існувало стіни, у ФРН потрапило 3,5 мільйона людей.

Це означало величезні проблеми для економічного розвитку НДР, бо виїжджали, як правило, висококваліфіковані талановиті мобільні молоді люди. При цьому залишалися пенсіонери, бо соціальне забезпечення пенсіонерів у НДР було дуже добре поставлене. Тобто це обтяжувало державний бюджет: ті, хто мав працювати, виїжджали, а ті, хто не працював, залишалися. Гроші не з'являлися з нізвідки, були потрібні якісь фахівці.

Це одна із причин. Друга причина пов'язана з ідеологічною проріхою. Що це за перша щаслива держава робітників і селян на німецькій землі, з якої робітники та селяни тікають? Не хочуть тут залишатися, відчують дискомфорт, почуваються тут не в змозі реалізуватися і таке інше. Ідеологічно це не витримувало жодної критики. Це означало, що у ФРН краще. Це означало, що капіталістична система є більш привабливою для громадян соціалістичної держави, і миритися з цим уряд НДР не мав наміру.

І в ніч з 12 на 13 серпня з'являється стіна, яка була збудована — перша споруда — силами народної армії НДР. Це була споруда не настільки масштабна, якою вона стане до моменту падіння стіни, до 1989 року. Це були поки що тільки бетонні блоки та колючий дріт, проте для громадян і Західного

Берліна, і Східного Берліна було несподіванкою, коли зранку вони побачили місто розділеним. При цьому зіткнулися з певними проблемами, бо іноді стіна проходила буквально через будинок чи вулицю. І багато хто користувався останніми можливостями в останні місяці, перестрибував з вікна, вистрибував на інший бік, де їх ловили західні берлінці.

Цей поділ зберігся до 1989 року. Понад те, це стане символом холодної війни. Це стане наочною реалізацією метафори Черчілля, сказаної ним у фултонській промові в 1946 році, про «залізну завісу», що опустилася над Європою. Ця «залізна завіса» нехай навіть і не із заліза, а з бетону, але цілком собі завіса, яка не дає вільного переміщення громадянам єдиної нації, якою була Німеччина. При цьому в період з 1961 по 1989 було вбито близько 80 осіб при спробі втечі зі Східного Берліна до Західного, тому що солдатам-прикордонникам було надано стріляти на поразку.

Сприйматимуть численні спроби подолати цю стіну під землею, повітрям, під водою. Зроблять різні способи: за допомогою дельтапланів, повітряних куль, аквалангів, лопат, якими копали підкопи під стіною, за допомогою дипломатів, які вивозили громадян НДР до ФРН. Це стане влучною для всієї наступної історії Німеччини – створення стіни.

Найпримітніше, що стіни немає вже більше двох десятиліть, але шрам, який пройшов через Берлін і навіть більше через всю Німеччину, залишається досі. Стіна представляє зараз швидше галерею, на якій зображені численні графіті, присвячені її падінню, диктатурі РЄПН, як це заведено говорити в Німеччині. Але стіна живе у багатьох у голові. Прибрати стіну в голові набагато складніше, ніж це було насправді зроблено у 1989 році.